

Amerikan Başkanlık Sistemi İstisna Mı?¹

Zeynel Abidin KILINÇ² - Abdullah Sait ÖZCAN³

Başvuru Tarihi: 16.05.2024

Kabul Tarihi: 05.07.2024

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Öz

Küresel ölçekteki demokrasi endekslerinin en kapsamlısını ve en ayrıntılısını sunan *Varieties of Democracy (V-Dem) Enstitüsü'nün 2024 demokrasi raporu*, başkanlık sistemiyle yönetilen ABD, Kosta Rika, Uruguay, Güney Kore ve Şili'yi liberal demokrasiler sınıfında değerlendirmiştir. Başkanlık sistemiyle yönetilen ABD dışında dört ülkede demokratik istikrarın sağlanabilmiş olması, ABD başkanlık sisteminin bir istisna olduğu tezine meydan okumaktadır. Bu çalışmada liberal demokrasiler sınıfında değerlendirilen Güney Kore, Kosta Rika, Şili ve Uruguay parti yapıları, parti ideolojileri, parti disiplini ve meclis yapıları gibi özellikleri açısından incelenerek ABD başkanlık sistemiyle kıyaslanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Başkanlık Sistemi, ABD, Güney Kore, Kosta Rika, Şili, Uruguay

Atıf: Kılınç, Z. A. ve Özcan, A. S. (2024). Amerikan başkanlık sistemi istisna mı?. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(3), 923-938.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, zkilinc@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3320-1290

³ Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, abdullahozcan@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8707-1554

Is the US Presidential System an Exception?

Zeynel Abidin KILINÇ⁴ - Abdullah Sait ÖZCAN⁵

Submitted by: 16.05.2024

Accepted by: 05.07.2024

Article Type: Research Article

Abstract

According to the 2024 democracy report of the Varieties of Democracy (V-Dem) Institute, which offers the most extensive and most detailed of the global democracy indices, the presidential USA, Costa Rica, Uruguay, South Korea, and Chile are classified as liberal democracies. The fact that democratic stability has been achieved in four countries other than the US challenges the thesis that the US presidential system is an exception. In this study, South Korea, Costa Rica, Chile, and Uruguay, classified as liberal democracies, will be analyzed regarding their party structures, party ideologies, party discipline, and parliamentary structures and compared with the US presidential system.

Keywords: USA, South Korea, Costa Rica, Chile, and Uruguay

⁴ Sakarya University, Faculty of Political Science, Department of Political Science and Public Administration, zkilinc@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3320-1290

⁵ Sakarya University, Faculty of Political Science, Department of Political Science and Public Administration, abdullahozcan@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8707-1554

Giriş

Günümüz demokratik toplumlarında parlamenter sistem, başkanlık sistemi ve yarı-başkanlık sistemi olmak üzere üç temel hükümet sistemi bulunmaktadır. Bu üç sistemden hangisinin istikrarlı demokrasiye daha elverişli olduğu siyaset bilimi literatüründe sıkça tartışma konusu olmuştur. Alanın önemli isimlerinden Juan J. Linz 1990 yılında yayınladığı “Başkanlık Sisteminin Tehlikeleri” (*The Perils of Presidentialism*) başlıklı makalesinde istikrarlı demokrasilerin başkanlık sistemlerinden ziyade parlamenter sistemlerde görüldüğünü iddia etmiştir. Linz’e göre başkanlık sistemi kurumsal yapısı gereği kriz üretme potansiyeline sahipken parlamenter sistem kurumsal yapısı gereği istikrar üretme potansiyeline sahiptir (Linz, 1990, s. 55).

Linz’e göre başkanlık sisteminin kurumsal yapısından kaynaklanan üç temel problem vardır: sıfır toplamlı oyun, katılık ve çifte demokratik meşruiyet. Sıfır toplamlı oyun, tüm yürütme yetkisinin başkanlık yarışını kazanan adayda toplanmasını ifade eder. Diğer parti veya partiler yasama organında çoğunluğu elde etseler dahi yürütmeden dışlanmış olurlar. Katılık problemi başkanın görev süresinin sabit olmasını ve meclis tarafından görevden alınamamasını; çifte demokratik meşruiyet ise hem başkanın hem de meclisin halk tarafından seçilmesini ifade eder. Sıfır toplamlı oyun problemi uzlaşma yerine kutuplaşmayı teşvik ederken katılık ve çifte demokratik meşruiyet problemleri sistemin kilitlenmesine yol açabilmektedir. Özellikle başkanın parlamento çoğunluğunu elde edemediği durumlarda demokratik meşruiyete sahip iki güç arasında anlaşmazlık çıkabilir ve hem başkan hem de yasama organı halk tarafından seçtikleri gerekçesiyle çatışan kararlarına meşruiyet atfederler. Programını uygulamak için meclisten yeterli destek bulamayan başkan suçlandırma (*impeachment*) istisnası dışında güvensizlik oyu ile görevden alınamayacağı ve meclis de başkan tarafından feshedilemeyeceği için sistem kilitlenmiş olur (Linz, 1990, s. 53-56). Zaman zaman ABD’de “hükümet kepenk kapattı” (*government shutdown*) başlığıyla haber yapılan durum bunu ifade eder. Bu gibi durumlarda zaruri bir kısım hizmetler dışında başkan programını uygulayacak bütçe desteğini alamaz ve sistem kilitlenmiş olur.

Linz, iktidarın kişiselleşmesinin başkanlık sistemine özgü olmadığını, parlamenter sistemlerde de görülebileceğini hatta parlamenter sistemlerde parti disiplininin daha yüksek olması nedeniyle meclis çoğunluğunu kazanan bir başbakanın aynı durumdaki bir başkandan daha fazla güce sahip olabileceğini de iddia etmiştir. Ancak parlamenter sistemlerde iktidar partisinin mecliste mutlak çoğunluk sağlamasının pek kolay olmadığını, bu nedenle kişiselleşme sorununun başkanlık sistemlerinde daha sık görüldüğünü ifade etmiştir (Linz, 1994, s. 39-40).

Linz’in bu görüşleri Stepan ve Skach, Mainwaring ve O’Donnell gibi tanınmış siyaset bilimciler tarafından da desteklenmiştir. O’Donnell’e (1994, s. 65-66) göre özellikle sosyoekonomik kriz zamanlarında güçlü liderliğe ihtiyaç duyulmakta ve bu ihtiyaç başkanlık sistemlerinde başkanın meclisi devre dışı bırakabilmesini kolaylaştırmaktadır. Mainwaring (1993, s. 200-201) başkanlık sisteminin çok partili sistem ile uyumsuz olduğunu ve bu nedenle başkanlık sisteminin siyasi olarak derinden bölünmüş toplumlarda uygulanmasının istikrarsızlığa yol açacağını savunmuştur. Stepan ve Skach (1993, s. 16-22) 1973-1989 yılları arasını kapsayan ve 53 ülke üzerinde yaptıkları empirik bir çalışmayla parlamenter sistemin istikrarlı bir demokrasi için başkanlık sisteminden daha elverişli olduğu tezini doğrulamıştır. Stepan ve Skach’a göre parlamenter sistemlerde görülen hükümetlerin koalisyonlara daha çok ihtiyaç duyması, yürütme gücünün bir kişi yerine bir kurulda toplanması, başarılı hükümetlerin uzun süre yeniden seçilebilmesi gibi farklılıklar demokratik istikrar açısından parlamenter sistemi başkanlık sisteminden daha avantajlı kılmaktadır.

Başkanlık sisteminin daha istikrarsız demokrasiler ortaya çıkardığına dair tezleri eleştiren siyaset bilimciler de mevcuttur. Örneğin Horowitz (1990, s. 79), Linz’in iddialarının doğrulanabilir olmadığını, Linz’in incelediği başkanlık sistemi ülkelerinin büyük ölçüde Latin Amerika ülkelerinden oluşan seçici bir örnekleme dayandığını iddia etmiştir. Ona göre Linz, Latin Amerika yerine Asya ve Afrika’daki istikrarsızlıklara odaklanmış olsaydı istikrarsızlığa yatkın olan sistemin başkanlık sistemi değil parlamenter sistem olduğu

sonucuna ulaşacaktı. Horowitz başkanlık sistemine ve parlamenter sisteme dair genellemeler yapmaktan kaçınmıştır. Ona göre iki sistem arasında keskin bir ayırım yapmak zordur. Horowitz'e göre demokrasinin sürdürülebilir olmasını tehdit eden şey hükümet sistemlerinden ziyade çoğunlukçu demokrasi modelidir. İki sistemde de oyların çoğunluğunu alan partinin otoriterleştiği örnekler mevcuttur.

Mainwaring ve Shugart (1997, s. 449) da bazı durumlarda başkanlık sisteminin istikrarsızlığa elverişli olduğunu teslim etmekle birlikte, Linz'in başkanlık sisteminin kusurlarını abarttığı görüşündedirler. Yazarlar, anayasal tasarımlarla başkanın yetkilerinin denetim altına alınabilmesi, parti disiplininin teşvik edilmesi ve parti sisteminin aşırı parçalanmasının önüne geçilmesi gibi yöntemlerle başkanlık sisteminin kusurlarının hafifletilebileceğini savunmuşlardır.

Başkanlık sisteminin kurumsal yapısı itibarıyla istikrarsızlık üretmeye oldukça elverişli olduğu görüşüne destek veren İtalyan siyaset bilimci Sartori'ye (1994, s. 109) göre ABD başkanlık sisteminin istikrarlı olması başkanlık sisteminin tasarımından ziyade anayasa dışı etkenlerden kaynaklanmaktadır. Ona göre ABD başkanlık sistemi ideolojik esneklik, iki partili yapı, pragmatik siyasal tutum ve disiplinsiz parti geleneği gibi daha çok siyasal kültür, zihniyet ve gelenekle ilgili faktörler nedeniyle istikrarlı bir sisteme dönüşebilmiştir. Parti disiplininin zayıf olması, başkanın kongre çoğunluğuna sahip olmayı başarsa da bu çoğunluğa her durumda güvenemeyeceğini göstermektedir. Parti ideolojilerinin zayıf olması ise partiler arası işbirliğini kolaylaştırmaktadır. Amerikan sistemini başarılı kılan bir diğer etken de Amerikan siyasetinin yerel dinamiklerinin güçlü olmasıdır. Pek çok kamu hizmetinin yerel düzeyde görülmesine imkân tanıyan ABD'nin federal yapısı, başkan ile kongre arasında bir uyumsuzluğun neden olacağı bir siyasi kilitlenme durumunda ortaya çıkacak sorunların vahametini azaltmaktadır (Özbudun, 2015, s. 10). Federe devletlerin oylarıyla seçilen ikinci meclis (senato) de, merkezi yönetimin denetlenmesinde önemli rol oynamaktadır (Erdoğan, 2016, s. 14).

Küresel ölçekteki demokrasi endekslerinin en kapsamlısını ve en ayrıntılısını sunan Varieties of Democracy (V-Dem) Enstitüsünün 2024 demokrasi raporuna göre başkanlık sistemiyle yönetilen ABD, Kosta Rika, Uruguay, Güney Kore ve Şili liberal demokrasiler sınıfında değerlendirilmiştir (Democracy Report 2024 Democracy Winning and Losing at the Ballot, 2024, s. 17). Başkanlık sistemiyle yönetilen ABD dışında dört ülkede demokratik istikrarın sağlanabilmiş olması, ABD başkanlık sisteminin bir istisna olduğu tezine meydan okumaktadır. Bu çalışmada liberal demokrasiler sınıfında değerlendirilen Güney Kore, Kosta Rika, Şili ve Uruguay parti yapıları, parti ideolojileri, parti disiplini ve meclis yapıları gibi özellikleri açısından incelenerek ABD başkanlık sistemiyle kıyaslanacaktır.

Güney Kore

1910 yılında Japon İmparatorluğu tarafından ilhak edilen Kore İmparatorluğu, 2. Dünya Savaşı sonrasında Rusya ve ABD tarafından işgal edilmiştir. 1948 yılında ikiye bölünen Kore'de Rusya'nın işgal bölgesi Kuzey Kore, ABD'nin işgal bölgesi ise Güney Kore olarak siyasi egemenliğine kavuşmuştur. 1945 sonrası Güney Kore siyasetine liberal ve muhafazakâr siyasi güçler arasındaki hizipçilik ve rekabet hâkim olmuştur. Liberaller sosyal demokrasi ve sol liberalizm ile ilişkilendirilirken muhafazakârlar kültürel gelenekçi, neoliberal ve anti-sosyalist olarak öne çıkmaktadır (Steinberg ve Shin, 2005, s. 14).

Güney Kore'de gerçek anlamda demokrasi dönemi 1987'de başlamıştır. Nilsson-Wright (2022, s. 5). Güney Kore'nin savaş sonrası demokratik gelişimini beş döneme ayırmıştır: 1945-1960 illiberal demokrasi dönemi; 1961'de Park Chung-hee tarafından yapılan askeri darbenin ardından başlayan ve 1972'ye kadar devam eden demokratik otoriterlik dönemi; siyasi özgürlüklere daha ağır kısıtlamaların getirildiği 1972-1987 arasındaki otoriter dönem; 1987-2001 arası demokratik paternalizm dönemi ve 2002 sonrası katılımcı demokrasi dönemi.

1961'den 1987'ye kadar asker kökenli başkanlar tarafından yönetilen Güney Kore'de 1987'de yeniden demokratik seçimler gerçekleştirilmiş ve 1988'de sivil bir anayasa hayata geçirilmiştir. 1987'de yapılan ilk

demokratik başkanlık seçimini asker kökenli Roh Tae-woo kazanmış fakat Roh, otoriter dönemin bürokratlarıyla ülkeyi yönetmeye devam etmiştir. Bu nedenle 1987-1992 arası demokratik geçiş aşaması olarak değerlendirilmiştir. 1993'te Kim Young-sam'ın başkan seçilmesiyle ilk kez asker kökenli olmayan bir isim devlet başkanı olmuş ve demokratik konsolidasyon dönemi başlamıştır. Kim döneminde sivilleşme yönünde önemli adımlar atılmış olmasına rağmen, bu reform girişimleri demokratik yöntemlerle gerçekleşmemiş ve kurumsal bir yapıya dönüştürülememiştir. Lee'ye (2007, s. 113) göre Güney Kore'nin demokratikleşmesinin önünde yapısal ve kurumsal faktörlerin Kim'in demokratik olmayan yönetim tarzıyla birleşmesi Kim hükümetinin başarısızlığıyla sonuçlanmıştır. Nilsson-Wright (2022, s. 5) 1987-2001 yıllarını kapsayan Roh Tae-woo, Kim Young-sam ve Kim Dae-jung dönemlerini demokratik paternalizm olarak nitelendirmektedir. Ona göre bu dönemin öne çıkan özelliği ister ilerici ister muhafazakâr kamplardan olsun, siyasi liderlerin otoritelerini son derece kişisel yöntemlerle meşrulaştırma ve savunma eğiliminde olmasıdır. Bu dönem farklı yazarlar tarafından kişisel yönetim tarzının öne çıktığı delegasyoncu demokrasiye örnek olarak da gösterilmiştir (Croissant, 2003, s. 82; Lee, 2007, s. 99; Merkel, 2004, s. 51). Güney Kore siyasetinde paternalizmi besleyen bir diğer unsur da oy verme davranışının bölgesel kimliklere göre şekillenmesidir. Liberal seçmenler ülkenin güney batı kesiminde yoğunlaşırken muhafazakâr seçmenler güney doğu kesiminde yoğunlaşmaktadır. Paternalist liderlik daha çok oy alınan bölgelerin daha çok kalkınmasını sağlamıştır (Nilsson-Wright, 2022, s. 13).

Kim'e (2018, s. 61-62) göre başkanlık sistemiyle yönetilen Güney Kore'nin demokratikleşmesi önündeki en büyük engel anayasal tasarım değil siyasi partilerin kurumsallaşmamış ve zayıf olmasıdır. Kore'de siyasi partilerin çoğu ideolojilere değil kişilere bağlıdır. Partiler liderlerin tercihlerine bağlı olarak hızlı bir şekilde kurulup dağılmaktadır. Bu anlamda partiler gelip geçicidir. Siyasi partiler, sadece seçim araçları olarak kuruldukları için hükümetin siyasi faaliyetlerini kısıtlayacak kadar uzun süre hayatta kalamamışlardır. Bu nedenle Güney Kore'nin az disiplinli ve zayıf örgütlenmiş partileri demokratik pekişmeye katkıda bulunamamıştır (Lee, 2007, s. 119).

Demokratik açıdan bazı kusurlarına rağmen, özellikle son on yılın demokratikleşme literatüründe Güney Kore'nin liberal ve pekişmiş bir demokrasi olduğu yönünde bir genel kabul bulunmaktadır. Milenyum Demokrat Partisi lideri Roh Moo-hyun'un 2002'de başkan seçilmesi paternalist ya da delegasyoncu demokrasiden liberal demokrasiye geçiş sürecinde bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Roh Moo-hyun alışılmadık dışında bir yaklaşım sergileyerek, hem muhafazakârların hem de liberallerin benimsediği bölgesel kimlik siyasetinden uzak durmuştur. Ayrıca siyasete sivilin katılımına aktif destek vermiş ve siyasi hayatta şeffaflık ilkesini benimsemiştir (Nilsson-Wright, 2022, s. 13-14).

Roh Moo-hyun'dan sonra iki muhafazakâr başkan Lee Myung-bak (2008-2013) ve Park Geun-hye (2013-2017) ülkeyi yönetmiştir. İki başkan da Roh'un katılımcı siyaseti yerine daha merkezileşmiş bir siyaset ortaya koymuştur. Hem Lee hem de Park kendi dönemlerinde medyadaki eleştirileri susturmaya çalışmak, muhalif partilerin seçim kampanyalarına ve aday gösterme süreçlerine bir takım sınırlamalar getirmek gibi yöntemlerle ülkeyi otoriter bir şekilde yönetmeye çalışmışlardır. Ayrıca her iki lider de rüşvet ve yolsuzluktan hapis cezası almıştır. Lee 2018 yılında yolsuzluk soruşturması geçirmiş ve 15 yıl hapse mahkûm edilmiştir. Park ise görev süresinin bitmesine bir yıl kala meydana gelen protestolar neticesinde 2017'de Anayasa Mahkemesi tarafından görevden alınmıştır (Nilsson-Wright, 2022, s. 17). Mum Işığı Hareketi olarak isimlendirilen ve 2016 sonlarında başlayan eylemlerde binlerce Güney Koreli rüşvetle suçlanan Park'ın istifasını isteyerek meydanlara inmiştir (Pak ve Park, 2019, s. 1).

Anayasaya göre başkanın görevden alınabilmesi için başkanın, meclisin 2/3'si tarafından suçlanması ve Anayasa Mahkemesi'nin çoğunluğu tarafından başkanın suçlu bulunması gerekmektedir. Park'a yönelik suçlamalar kendi partisi tarafından da desteklenmiş ve altısını Park'ın atadığı dokuz üyeli Anayasa Mahkemesi tarafından suçlama kabul edilmiştir. Bu gelişme Güney Kore demokrasisinin başarısı olarak görülmüştür

(Doeff, 2022). Ancak her ne kadar Park'ın görevden alınması hem meclis hem de Anayasa Mahkemesi'nin onayıyla gerçekleşmiş olsa da her iki kurumu da bu kararı almaya iten asıl faktör toplumsal protestoların büyüklüğü olmuştur. Bu nedenle Güney Kore siyasetindeki otoriterleşmeyi sınırlayan en önemli faktörün demokratik kurumlardan ziyade oldukça aktif ve dirençli olan sivil toplumun kitlesel gösterileri olduğu yorumları yapılmıştır (Nilsson-Wright, 2022, s. 17).

Güney Kore siyasi sisteminin, demokrasi karşıtı geleneksel siyasi kültürü ve liderlik anlayışı, zayıf ve kurumsallaşmamış siyasi partileri ve siyasi liderlerin güçlü kişiselleşme eğilimlerine rağmen liberal demokrasi olarak sınıflandırılmasında en önemli faktör, sivil toplumun oldukça "aktif, oyun bozucu ve kavgacı/mücadeleci" karaktere sahip olmasıdır (Hitkari, 2022; Oh, 2012, s. 528). Güney Kore örneği sivil toplum hareketlerinin, demokrasinin pekişmesi sürecinde hükümetlere siyasi, ekonomik ve sosyal reformları sürdürmeleri ve derinleştirmeleri için baskı yapmada çok önemli roller oynadığını ortaya koymaktadır (Pak ve Park, 2019, s. 5).

Kosta Rika

1502'den 1821'e kadar İspanya sömürgesi olan Kosta Rika, bağımsızlık sonrasında Latin Amerikan ülkeleri arasında demokrasiye geçiş ve demokratik konsolidasyonu gerçekleştirmede istisnai bir yere sahip olmuştur. Booth'a (2008, s. 717) göre bu başarının arka planında hem kolonyal dönemde ortaya çıkan bazı şartların hem de 1948'den sonra demokrasiye geçiş sürecinde gerçekleşen bazı faktörlerin belirleyici olduğu görülür. 1561'de İspanyollar tarafından işgal edilen Kosta Rika ihraç edilebilir maden ve tarım ürünleri açısından önemli kaynaklara sahip değildi. Bu durum tarım alanında sermayenin yoğunlaşacağı ve toprak aristokrasisinin gelişeceği türden büyük çiftliklerin ortaya çıkmasını engelleyerek toprak sahipliğinin görece eşit dağıldığı aile arazilerine yol açmıştır. Tarımsal alanda ücretler nispeten yüksek olduğu için topraksız köylüler arasında yaygın fakirleşme ortaya çıkmamıştır. Booth bu tarihsel olumlu gelişmelere ek olarak Kosta Rika'nın ülkeyi tahrip edecek ve toplumu derin biçimde parçalayacak düzeyde çok kapsamlı iç savaşlar yaşamadan bağımsızlık sürecini tamamladığını da ileri sürmektedir. Bu tarihsel gelişmelerin sonucunda, Kosta Rika'da uzun vadede siyasi katılımı kolaylaştıracak "eşitlikçi bir toplumsal kültür" gelişmiştir (Booth, 1987, s. 43-45).

İkinci dünya savaşı şartlarında, hükümetteki Ulusal Cumhuriyetçi Parti (PRN) sivil ve siyasi muhalefete yönelik baskılarını artırmış ve 1948 seçimlerine bu şartlar altında gidilmişti. Muhafif aday Ulate seçimi kazanmasına rağmen mevcut iktidar Ulate'ın seçimi hileyle kazandığını ileri sürmü ve PRN'nin çoğunlukta olduğu meclis tarafından Ulate'ın seçim zaferi onaylanmamıştı. Bu olay neticesinde bir iş adamı olan Figueres Ferrer liderliğinde iç savaş başladı. Altı hafta süren savaş sonrasında Ferrer, hükümet güçlerini yenmeyi başardı ve geçici bir hükümet kurarak ülkeyi 18 ay yönetti. Bu süreçte 1949'da yeni bir anayasa yazıldı ve 18 ayın sonunda Ferrer yönetimi 1948 seçimlerinin galibi olan Ulate'a devretti. 1949 yılında yeni bir anayasa yapıldı (Booth, 1987, s. 45)

Lincoln (1985, s. 220-222) demokratik sisteme geçişte, sosyoekonomik zemini hazırlayan tarihsel gelişmelere ek olarak, 1949 Anayasasının önemli katkıları olduğunu söyler. 1949 Anayasası seçim güvenliğini sağlamak için Yüksek Seçim Mahkemesi'ni kurmuş, yasama ve yargı organlarını yürütme organına karşı daha güçlü tasarlamış ve yürütme erkini kayda değer biçimde sınırlamıştır. Anayasa, başkanların kararname çıkarma yetkisini mevcut yasaların uygulanmasıyla sınırlayarak yürütme organının yetkilerini azaltırken yasama organını güçlendirmiştir. Ayrıca parlamenter rejimlere özgü gensoru uygulamasını da benimsemiştir. Buna göre meclisin üçte ikisinin oyu ile bakanlar görevden düşürebilmektedir (Lehoucq, 1996, s. 352). Özellikle yargı organının bağımsızlığı kurumsal hale getirilmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin on yedi üyesi yasama meclisi tarafından atanır ve üyelikleri 16 yıl sürer. Kosta Rika Anayasa Mahkemesi yozlaşmadan uzak oluşu, bireysel hak ve özgürlükleri güçlü biçimde savunması ve hükümetlere karşı tavizsiz olmasıyla Latin Amerika'da haklı bir üne sahiptir (Wilson, 1998, s. 54-58). Bu tedbirlere ek olarak 1949 anayasası kadınlara ve siyahilere oy hakkı vermiş ve Kosta Rika siyasetinde potansiyel olarak istikrarsızlaştırıcı ve siyasete müdahaleci bir güç olarak

görülen düzenli orduyu kaldırmıştır. 1953 seçimlerinden itibaren düzenli aralıklarla yapılan seçimlerin tamamında kaybeden parti görevini barışçıl bir şekilde kazanan partiye devretmiştir (Booth, 2008, s. 724-726).

1949-1982 arasında uygulanan kapitalist ekonomi politikaların ürettiği eşitsizliklere karşı, sağlık ve eğitim hizmetlerinin finanse edilmesi ve sosyal refah düzenlemeleri gibi tedbirler sayesinde eşitlikçi toplumsal kültürün devam etmesi sağlanmıştır (Wilson, 1998, s. 106-107). Uygulanan sosyal refah politikaları sonucunda orta sınıf, toplumun yarısını teşkil edecek şekilde genişlemiş ve örgütlü işçi sınıfı ortaya çıkmıştır (Booth, 2008, s. 729; Pettiford, 1999, s. 93).

Kosta Rika demokrasisini güçlü kılan bir diğer faktör de siyasi parti sisteminin az parçalı yapısı ve partilerin ılımlı ideolojilere sahip olmasıdır. Kosta Rika seçimleri uzun zamandır iki siyasi partinin hâkimiyetine dayanmaktadır: Ulusal Kurtuluş Partisi (PLN) ve Sosyal Hristiyan Birlik Partisi (PUSC) (Davis, Camp ve Coleman, 2004: 683). 2018'de Ulusal Restorasyon Partisi (PRN)'nin başkanlık yarışını kazanmasıyla üçüncü parti bu sisteme eklenmiştir. Partiler arasında ideolojik çatışma ve kutuplaşma yüksek değildir (Colburn ve Cruz, 2018, s. 43).

Şili

On altıncı yüzyıl başlarından itibaren İspanyol sömürgesi olan Şili, 1818'de İspanya'dan bağımsızlığını kazandı ve bağımsız bir cumhuriyet haline geldi. 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında Şili demokratik reformlarla tanışmış olsa da bu dönemde birçok hükümet değişikliği ve siyasi istikrarsızlık yaşanmıştır. 1970 seçimlerini sosyalist Allende kazanmış fakat 1973 yılında General Pinochet komutasındaki ordu ABD'nin de desteğiyle Allende hükümetine karşı darbe yapmış ve Şili 1990'a kadar Pinochet liderliğindeki cunta tarafından yönetilmiştir. Pinochet döneminde, ABD'nin desteğiyle ülke ekonomisi belirli bir düzeyde istikrar yakalamış olsa da insan hakları ihlalleri, faili meçhul cinayetler, keyfi tutuklamalar ve işkenceler gibi sorunlar dönemin karanlık yüzünü oluşturmuştur (Hawthorn, 1999, s. 53-54).

Cunta yönetimi 1980'de yeni bir anayasayı referanduma sunmuş ve yeni anayasa %67 oy oranı ile kabul edilmiştir. 1980 Anayasası orduyu koruyan ve ordunun sivil yönetim üzerinde etkili olmasını öngören maddeler içermekle birlikte demokrasiye kademeli olarak geçişi öngörüyordu. Örneğin Pinochet'e sekiz yıl boyunca ülkeyi yönetme yetkisi vermiş, sekiz yılın sonunda ise Pinochet'in iktidarının devam edip etmemesine halkın karar vereceği ikinci bir referandum sözü vermişti (Garnier, 2020).

1980 Anayasasının öngördüğü sekiz yıllık yönetim sonunda, 1988'de yapılan referandumda halk %55 hayır oyuyla Pinochet'in yeniden aday olmasını istememiştir. Pinochet referandum sonucunu kabullenmiş ve yönetimi 1990'da sivilere devretmiştir. Devir süreci askeri rejim ile sivil siyasi güçler arasında gerçekleşen müzakerelerin ardından gerçekleşmiştir (Mella-Polanco, 2019, s. 89). Demokratikleşmeden sonraki Şili'nin en temel sorunu ordu-sivil siyaset ilişkisi üzerine olmuştur. Pinochet 1998'e kadar genelkurmay başkanlığı görevini yürütmüş, milli güvenlik kuruluna sivil hükümeti denetleme rolü verilmiş, üst düzey kuvvet komutanlarının ataması hükümetten bağımsız kılınmıştır. Bu şartlar altında hükümetler, silahlı kuvvetlerle ilişkilerini, ordunun desteğini aldıkları bir siyasi ortamda yürütmek zorunda kalmışlardır (Silva, 2002, s. 372).

1990-2010 arasında Şili, merkez sol partilerin oluşturduğu bir koalisyon tarafından yönetilmiştir. Koalisyon partileri özellikle 2000'li yıllardan itibaren kademeli bir şekilde orduya ayrıcalık tanıyan çok sayıda anayasa maddesini değiştirmeyi başarmıştır. Anayasasının otoriter unsurları büyük oranda ortadan kaldırılmış fakat ekonomik ve sosyal reformlar yeterince gerçekleştirilememiştir (Nolte, 2022, s. 2). Anayasanın gereği olarak neoliberal ekonomik politikaları uygulayan hükümet yoksullukla başarılı bir şekilde mücadele etse de gelir adaletsizliği büyük bir sorun olarak kalmaya devam etmiştir. Bu durumdan ötürü birçok Şilinin gözünde anayasal değişiklikler yetersiz kalmış ve darbe ürünü olan anayasa gayri meşru olmaya devam etmiş ve sivil siyasete güven giderek azalmıştır (Somma, 2022, s. 491). Demokrasiye geçiş sonrasında partiler arası ilişkiler uzlaşmaya dayansa da bu uzlaşma siyasal elitlerle sınırlı kalmış ve halkın seçimlere katılımı giderek azalmıştır.

2022'de yapılan bir ankete göre vatandaşların kongreye güveni %19, siyasi partilere güveni %7 olarak belirlenmiştir (Nolte, 2022, s. 4). Bu durum şiddetli protestoları siyasal katılımın tek geçerli yolu haline getirmiştir (Luna, 2021, s. 14). Örneğin 2011'de üniversite öğrencileri tarafından yükseköğrenim ücretlerinin kaldırılması talebiyle geniş çaplı eylemler düzenlenmiştir (Sehnbruch, 2020).

Ekim 2019'a gelindiğinde ise ülkenin siyasi sistemini zora sokan ülke çapında protestolar başlamıştır. Protestolar Şili'de metro ücretlerindeki artışla ateşlenmiş, kısa süre sonra çok çeşitli sosyoekonomik taleplerin yer aldığı kitlesel halk protestolarına dönüşmüştür. Bir yıl boyunca neredeyse kesintisiz bir şekilde devam eden ve polis şiddetiyle bastırılmaya çalışılan toplumsal protestoların ardından Şili kongresinin her iki meclisi tarafından neredeyse oybirliğiyle onaylanan yeni bir anayasanın oluşturulmasına yönelik adımlar atılmıştır. Ekim 2020'de vatandaşlara yeni bir anayasanın hazırlanmasını isteyip istemediklerini soran bir halk oylaması yapılmıştır. Referanduma katılım %50,9 olmuş ve Şilililerin %78,3'ü yeni bir anayasa yapılması yönünde oy kullanmıştır. Ayrıca referanduma katılanların %79'u kongre üyelerinin anayasa hazırlayacak olan kurucu meclise katılımına karşı çıkararak mevcut düzenden rahatsızlıklarını ortaya koymuştur (Luna, 2021, s. 15).

Yeni anayasayı yazmak için oluşturulan kurucu meclis (Anayasa Konvansiyonu) üyeleri seçimle belirlenmiştir. Eylül 2022'de yeni anayasa referanduma sunulmuştur. Referanduma katılımın zorunlu tutulduğu oylamada %86'lık katılım gerçekleşmiş ancak anayasa %62 oy oranıyla reddedilmiştir. Referandum sonrasında yapılan anketler anayasanın reddedilme nedeni olarak Anayasa Konvansiyonu'nun Şili toplumunun çeşitliliğini yeterince yansıtmadığını ve yeni anayasanın toplumsal sorunları çözecek yeterliliğe sahip olmadığını göstermiştir. Örneğin anayasa konvansiyonu siyasi sağın dışlanmasıyla oluşturulmuştur (Nolte, 2022, s. 5).

1990'dan itibaren merkez sağ ve merkez sol ittifaklarıyla yönetilen Şili siyasetinde son yıllarda önemli değişiklikler görülmektedir. Büyüyen gelir adaletsizliğine karşı ortaya çıkan protestolar bir yandan demokratik başarı olarak yorumlanırken öte yandan kutuplaşmayı artırmaktadır. 2021 başkanlık seçimlerinin ikinci turunda birbirine taban tabana zıt olan iki adayın (aşırı sağcı Kast ve solcu Boric) yarışmış olması Şili'nin ılımlı ve uzlaşmaya dayalı siyaset tarzının kutuplaşmaya doğru gittiğini göstermektedir (Stuenkel, 2021). Artan siyasi kutuplaşma ortamı Şili'nin demokrasi puanını düşmesine neden olmuştur. V-Dem 2023 raporu Şili'yi hala liberal demokrasi olarak görse de Economist Intelligence Unit (2024) tarafından yayınlanan 2023 demokrasi raporunda Şili kusurlu demokrasi olarak yer almıştır.

Son yıllardaki kutuplaşma ortamına rağmen koalisyon hükümetlerinin oluşturmuş olduğu siyasi düzen devlet kurumlarının kutuplaşmasını büyük oranda önlemiştir. En başta Şili'deki seçim rekabeti özgür ve adil olma özelliğini korumaktadır. Örgütlenme ve toplanma özgürlükleri anayasa tarafından tamamen güvence altına alınmıştır. Sivil hak ihlallerine yönelik şikâyetler son yıllardaki protestolara kadar nadir görülmüştür. Şili güvenlik güçlerinin 2019 ve 2020 yıllarındaki geniş çaplı protestolar sırasında şiddetli eylemleri Şili demokrasisi için olumsuz bir görüntü sunsa da Şili mahkemeleri suçlamalarla karşı karşıya kalan vatandaşlar ve devlet yetkilileri de dâhil olmak üzere bireyleri soruşturma ve cezalandırma konusunda tam bir bağımsızlık sergilemiştir. Sorumluların hesap vermesi için yasal işlemler başlatılmış ve çok sayıda asker ve polis mahkûm edilmiştir (Bertelsmann Stiftung, 2024, s. 8-9).

Düşünce özgürlüğü ve basın özgürlüğü de anayasal olarak güvence altına alınmış ve Şili'deki tüm hükümetler tarafından saygı görmüştür. Yolsuzluk ve rüşvet gibi konuların haberleştirilmesi söz konusu olduğunda medya kuruluşlarına baskı uygulanmamaktadır. Son yıllardaki gösterilerde polis şiddetini medyaya taşıyanlar da hükümet tarafından baskıya maruz bırakılmamıştır (Bertelsmann Stiftung, 2024, s. 10-11).

Uruguay

1726'dan 1821'e kadar İspanyol sömürgesi olan Uruguay 1821-1825 arası Brezilya tarafından kontrol edilmiş ve 1825 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Üç yıllık bir mücadele sonucunda 1828'te bağımsızlığına kavuşmuş ve 1830'da ilk anayasasını yapmıştır. Bağımsızlık mücadelesini yürüten *Thirty-Three* isimli grup bağımsızlık

sonrasında iki ayrı partiye bölünmüştür: Daha çok sermaye sınıfının menfaatlerini gözeten muhafazakarlar Blancos partisini (The National Party/PN) kurarken tarım sektörününün menfaatlerini gözeten liberal eğilimliler Colorados partisini kurmuştur. İlk başkan Ulusal Parti'den ikinci başkansa Colorados Partisi'nden seçilmiştir. 1864-1865 arasında sivil savaş yaşayan Uruguay'da 1865'den 1958'e kadar Colorados Partisi ülkeyi yönetmiştir. Bağımsızlığını kazandıktan sonra iki partili bir sisteme kavuşan Uruguay'da 1971 yılında The Broad Front isimli üçüncü bir parti kurulmuş ve sistem ılımlı çok partili hale gelmiştir. Uruguay'da halen bu üç partinin baskın olduğu görülmektedir. İdeolojik açıdan National Party (Blancos) muhafazakar/sağ, Broad Front sosyal demokrat ve Colorado Partisi merkez sağ/liberal ideolojilere sahiptir (Gómez, 2015, s. 1).

1960'lı yıllarda Latin Amerika'nın birçok bölgesinde etkili olan sosyalist söylem Uruguay'da da dikkate değer bir ağırlığa sahipti. Ülkenin ekonomik koşullarının kötüleşmesi ile radikal şiddet hareketlerinin artması sonucunda, 1972'de başkan seçilen Juan Bordaberry ordunun desteğini alarak 1973'te sivil bir diktatörlük kurdu. 1985'e kadar süren bu diktatörlük döneminde devlet başkanları ordu tarafından atanmıştır. 1973 ile 1985 yılları arasında sosyalizm büyük ölçüde kamusal alanda etkinliğini kaybetti. 1984'te siyasi tutuklamalara karşı grevler başlatıldı. Rejime karşı sivil protestolar neticesinde ordu ile sivil siyasetçiler arasında yapılan bir anlaşmayla yeniden demokrasiye geçilmesi konusunda uzlaşa sağlandı ve 1985'te demokratik seçimler yapıldı. 1985 sonrası yeniden demokratikleşme dönemine giren Uruguay'da hem sağ hem de sol partiler genel olarak demokratik rejim üzerinde uzlaşmıştır (Ravecca, 2020, s. 171-173). 1985 yılında sivil idareye tekrar dönen ülkeyi 1985-2000 arasında Colorado Partisi yönetmiştir. 2005 yılında The Broad Front iktidara gelmiş ve 2019'a kadar iktidarda kalmıştır (Gómez, 2015, s. 2).

Uruguay günümüzde Latin Amerika bölgesinin en istikrarlı demokrasilerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Bu istikrarın temelinde siyasi partilerin ılımlı ideolojiye sahip olması ve partiler arasındaki uzlaşımın kolay sağlanması, ılımlı çok parti sistemi nedeniyle başkanlığı kazanan partinin mecliste diğer partilerle uzlaşma eğilimi ve yargı bağımsızlığının kurumsallaşmış olması yatmaktadır.

Uruguay başkanlarının görev süresi 5 yıldır ve görev sürelerinin bitiminde ikinci kez aday olamazlar. Başkanın geniş yetkileri olmasına rağmen demokrasiye geçildiği 1985'ten itibaren başkanlar siyasi olarak zayıf kalmıştır. Bunun nedeni Uruguay siyasetinin ılımlı çok partili bir sisteme sahip olması ve siyasi partilerin güçlü olmasıdır. Çoğu başkan parlamento çoğunluğunu elde edemediği için diğer partilerle müzakere ve ittifak yoluna gitmiş, bu zorunluluk uzlaşma kültürünü besleyerek ülkenin demokratikleşmesine katkı sağlamıştır (Bergara vd., 2006, s. 20).

Siyasi partilerin demokrasi sürecine katkısını sağlayan bir başka anayasal kural da bütün partilerin kendi başkan adaylarını belirlemek için bir ön seçim yapmak zorunda olmasıdır. Bu parti içi seçim mücadelesi, partilerin daha demokratik bir yapıya evrilmesine hizmet etmektedir (Gómez, 2015, s. 1). Siyasal partiler, her ne kadar belirli ideolojileri benimsemiş ve güçlü parti içi disipline sahip olsalar da genel olarak oldukça kapsayıcıdır. Farklı toplumsal grupların partilere katılabilme imkânı bazı grupların marjinalleşmesini ve radikalleşmesini engellemiştir. Örneğin, 1971'de kurulan ve 1985'ten 2019'a kadar iktidarda kalan Broad Front "eski sol partilerin (Sosyalist ve Komünist), Hristiyan Demokratların, bağımsız sol grupların ve geleneksel partilerden fraksiyonların bir ittifakı" olarak kurulmuş olup kendi başına bir tür koalisyonudur (Lanzaro, 2014, s. 77). Siyasal partilerin ideolojik açıdan zayıf olmaları ve içlerinde çeşitli grupları barındırmaları gerek parti içi gerekse partiler arasında müzakere, pazarlık ve uzlaşma kültürünü beslemiş ve siyasal elitlerin sorunlara pragmatik yaklaşmasını mümkün kılmıştır (Bergara vd., 2006, s. 28; Alberts, 2008, s. 865).

Uruguay anayasası yargı bağımsızlığını da güvence altına alarak demokratikleşme sürecine katkı sağlamıştır. Geleneksel olarak Uruguay yargısı siyasi etkiye kapalı olmuştur. Yüksek Mahkeme üyeleri Uruguay Senatosunun üçte iki oyu ile atanmaktadır. Parti sisteminin ılımlı çok partili yapısı göz önüne alındığında bu kural yargıyı belirli bir siyasi grubun etkisine büyük oranda kapalı hale getirmektedir (Bergara vd., 2006, s. 37). Uruguay'da gerek toplumsal güçler gerekse siyasal partiler anayasayı ülkede oyunun kuralları olarak benimsemiştir ve anayasal çerçevede hareket ederler (Alberts, 2008, s. 862).

Alberts (2008, s. 852) Uruguay'ın demokratikleşmesinde anahtar rolün siyasal elitler arasında uzlaşma becerisi olduğunu ileri sürer. Uruguay'ın askeri diktatörlükten demokrasiye geçişi ve demokratik konsolidasyonu başarısında temel faktör bu süreçlerin pazarlık ve uzlaşma usulüyle yapılmasıdır. Diktatörlük sonrasında siyasal elitlerin demokratikleşme konusunda göstermiş olduğu bu başarı ülkenin diktatörlük öncesi uzun sivil idare geleneği ile de irtibatlıdır. 1828'den 1973 askeri idaresine kadar ülke sivil idare tarafından yönetilmiştir. Her ne kadar bazı dönemlerde baskı ve çatışma olsa da bu dönemde demokratik kuralların ve normların hem siyasal elitler hem de toplum tarafından belli bir düzeyde benimsenmiş olması 1985 sonrası demokratikleşme sürecini kolaylaştırmıştır. Bu uzlaşma kültürünün son örneği 2005 yılından beri ülkeyi yöneten sol eğilimli Broad Front'un iş dünyası ile ilişkilerini geliştirmesi ve sosyal programlar ve ekonomik gereklilikler arasında denge arayışıdır (Alberts, 2008, s. 865). Sermaye sınıfına karşı radikal politikalar uygulamak yerine sosyal refah programları ile serbest piyasa ekonomisinin dengelenmesi arayışı bazı Latin Amerika ülkelerinde oldukça yaygın olan derin gelir adaletsizliğini de engellemiştir.

Sonuç ve Değerlendirme

Başkanlık sisteminin kurumsal yapısı gereği kriz üretmeye elverişli olmasına rağmen Amerika'da başarılı olmasının bir istisna teşkil ettiği görüşü bu çalışmada analiz edilen Güney Kore, Kosta Rika, Şili ve Uruguay örnekleri dikkate alındığında geçerliliğini yitirmektedir.

Bu ülkelerin her biri başkanlık sistemiyle yönetilmelerine rağmen farklı tarihsel süreçlerden geçerek kendisine özgü bir formül üretebilmiş ve yakın dönemde liberal demokratik rejimler olarak sınıflandırılmıştır. Güney Kore siyasal kültürünün paternalist eğilimi, kişiselleşmeye yatkın liderlik kültürü ve siyasal partilerinin zayıflığı dikkate alındığında bu çalışmada analiz edilen dört ülkeden en dezavantajlısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Başkanlık sisteminin kurumsal yapısı gereği kriz üretmeye elverişli olduğu varsayımına bu özellikleri de eklediğimizde Güney Kore'nin başarılı olması ihtimali oldukça zayıf görünmektedir. Bütün bu olumsuzluklara rağmen sivil toplumun "aktif, oyun bozucu ve kavgacı/mücadeleci" karaktere sahip olması ve yargının bağımsız hareket edebilmesi ülkenin başarısında anahtar rolü oynamıştır. Güney Kore, standart demokratikleşme modeli açısından rahatlıkla istisna kabul edilebilir. Bu istisnaya başkanlık sisteminin kurumsal yapısı gereği kriz üretme eğilimine sahip olduğu varsayımı da eklenirse Güney Kore'nin başarısı Amerikan örneğinden daha çarpıcı hale gelmektedir.

Kosta Rika örneği geleneksel demokratikleşme modeline daha uygundur ve bu anlamda başarısı sürpriz değildir. Geleneksel modernleşme teorisi, sosyoekonomik gelişmenin dengeli olmasının demokratikleşmeye katkıda bulunacağını varsayar. Standart modernleşme teorisine göre gelir adaletsizliğinin derin olmaması, orta sınıfın güçlü olması, siyasal hayata katılımın yaygınlığı, siyasal partilerin ılımlı ideolojilere sahip olmaları, siyasal elitlerin pazarlık, müzakere ve uzlaşmaya yatkınlığı ve sosyal refah düzenlemeleri demokratikleşmeyi kolaylaştıran etkenlerdir. Kosta Rika'nın başarısı, tarihsel süreçte, diğer çoğu Latin Amerika ülkesinin aksine, bu özellikleri geliştirebilmesinin doğal bir sonucu olarak görülebilir. Bir yönüyle Kosta Rika kurumsal olmayan nedenlerin elverişli olması açısından ABD'ye de benzemektedir.

Şili'de de 1990-2010 arasında hükümeti yöneten merkez sol partileri ülke refahını artırmış ve orduya tanınan ayrıcalıkları sonlandırmıştır. Merkez sol partilerinin meclis çoğunluğuna sahip olamaması merkez sağ partilerle müzakere arayışına yöneltmiş ve Şili siyasetinde uzlaşma hâkim olmuştur. Bu dönemde ülke demokrasisi kurumsallaşmıştır. Ancak son yıllarda hem halkın siyasi partilere olan inancı kaybolmaya başlamış hem de artan gelir adaletsizliği nedeniyle kitlesel protestolar başlamıştır. Kitlesel protestoların gelir dağılımının iyileştirilmesi, yasaları ihlal eden görevlilerin cezalandırılması ve anayasal düzenlemelerin daha demokratik olması yönündeki talepleri dikkate alındığında, nitelik itibarıyla, liberal demokratik bir karaktere sahip olduğu görülür. Bir yönüyle Güney Kore'ye benzer şekilde hem dirençli ve aktif bir sivil toplum hem de bağımsız yargı Şili'nin liberal demokratik sıralamada yukarı sıralarda yer almasının temel nedenlerindedir. 2021 seçimlerine artan kutuplaşma ortamında giren Şili'de demokrasinin geleceğine dair endişeler bulunsada Şili mahkemeleri

protestolar sırasında insan hakkı ihlaliyle suçlanan güvenlik güçleri yetkilileri de dâhil olmak üzere bireyleri soruşturma ve cezalandırma konusunda tam bir bağımsızlık sergilemiştir. Ayrıca yaşanan şiddet olayları sonrasında ifade özgürlüğü ve medya bağımsızlığı gibi kurumsallaşmış demokrasinin temel özellikleri korunmaya devam etmiştir.

Uruguay örneği, elit uzlaşması yoluyla demokratikleşmeye uygun bir örnektir. Gerek askeri diktatörlükten sivil idareye geçiş süreci gerekse başkanlığı kazanan partinin mecliste diğer partilerle birlikte çalışmaya yatkın olması başkanlık sisteminin muhtemel üç krizini de aşmasına imkân sağlamaktadır. Uruguay, demokratik sistem açısından olumlu özellikleri tarihsel süreçte geliştirmiş olmasıyla da Kosta Rika'ya benzer. İlmli ideolojilere sahip siyasal partiler, uzlaşma kültürünün gelişmiş olması, elitlerin müzakere ve pazarlığa yatkın ve pragmatik olmaları, her bir partinin kendi içerisinde bir tür koalisyon gibi çok çeşitli yaklaşımları içinde barındırması ve yargı bağımsızlığının kurumsallaşmış olması Uruguay'ın da standart modernleşme ve demokratikleşme modeline örnek olabileceğini gösterir.

V-Dem raporunda liberal demokrasi olarak sınıflandırılan ve başkanlık sistemiyle yönetilen ABD dışındaki dört ülkenin hiçbirisi ABD başkanlık sistemini birebir taklit etmemektedir. Dört ülkenin hiçbirisi ABD başkanlık sisteminde merkezi yönetimin gücünü frenlediği iddia edilen federal devlet yapısına sahip olmadığı gibi bu ülkelerden Güney Kore ve Kosta Rika'nın yasama organı ABD'nin aksine tek meclislidir. Amerikan başkanlık sisteminin istisnai olduğu iddiası bu dört ülkenin başarısı dikkate alındığında istisna olmaktan çıkmaktadır. Her bir ülke kendine özgü bir tarihi süreçle oluşturduğu kombinasyonla demokratikleşme alanında başarılı olmuştur. Bu ülkelerin demokratik başarısı, hükümet sisteminin tasarımından ziyade parti ideolojilerinin ilimli olması, partiler arası ilişkilerin müzakereye açık olması, sivil toplumun güçlü olması ve gelir dağılımının dengeli olması gibi sosyokültürel faktörlerle daha yakından ilişkilidir.

Kaynakça

- Alberta, S. (2008). Why play by the rules? Constitutionalism and democratic institutionalization in Ecuador and Uruguay. *Democratization*, 15(5), 849–869. <https://doi.org/10.1080/13510340802362646>
- Bergara, M., Peryra, A., Tansini, R., Garce, A., Chasquetti, D., Buquet, D. ve Moraes, J. A. (2006). Political institutions, policymaking processes, and policy outcomes: The case of Uruguay. *IDB Working Paper No. 205*. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1814759
- Bertelsmann Stiftung, BTI 2024 Country Report - Chile. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2024. <https://bti-project.org/en/reports/country-report/CHL>
- Booth, J. A. (1987). Costa Rican democracy. *World Affairs*, 150(1), 43–53. <https://www.jstor.org/stable/20672124>
- Booth, J. A. (2008). Democratic development in Costa Rica. *Democratization*, 15(4), 714–732. <https://doi.org/10.1080/13510340802191052>
- Colburn, F. D. ve Cruz, S, A. (2018). Latin America's shifting politics: The fading of Costa Rica's old parties. *Journal of Democracy*, 29(4), 43–53. <https://www.journalofdemocracy.org/articles/latin-americas-shifting-politics-the-fading-of-costa-ricas-old-parties/>
- Croissant, A. (2003). Legislative powers, veto players, and the emergence of delegative democracy: A comparison of presidentialism in the Philippines and South Korea. *Democratization*, 10(3), 68–98. <https://doi.org/10.1080/13510340312331293937>

- Davis, C. L., Camp, R. A. ve Coleman, K. M. (2004). The influence of party systems on citizens' perceptions of corruption and electoral response in Latin America. *Comparative Political Studies*, 37(6), 677-703. <https://doi.org/10.1177/0010414004265879>
- Democracy Report 2024 Democracy winning and losing at the ballot* (2024). V-Dem Institution. https://www.v-dem.net/documents/44/v-dem_dr2024_highres.pdf
- Doeff, L. (2022). South Korea is not in democratic backslide (yet). *E-International Relations*. <https://www.e-ir.info/2022/07/05/south-korea-is-not-in-democratic-backslide-yet/>
- Economist Intelligence Unit (2024). *Democracy Index 2023: Age of conflict*. London: EIU. <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2023/>
- Erdoğan, M. (2016). Başkanlık sistemi, Latin Amerika tecrübesi ve Türkiye. *Liberal Perspektif Analiz*, 3, 3-36. Erişim adresi: https://oad.org.tr/wp-content/uploads/2021/06/Analyses_2098_2019925145411997OAD_BtZX PV7.pdf
- Garnier, S. (2020, 15 Şubat). From dictatorship to democracy: Chile's outdated constitution. *Harvard International Review*. Erişim adresi: <https://hir.harvard.edu/from-dictatorship-to-democracy/>
- Gomez, E. (2015, 8 Mayıs). Uruguay: Political parties. *European Parliamentary Research Service*. Erişim adresi: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA\(2015\)556994](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA(2015)556994)
- Hawthorn, G. (1999). Pinochet: The politics. *International Affairs*, 75(2), 253-258. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.00070>
- Hitkari, C. (2022, 19 Şubat). The weakness of the strongest institution: South Korea's presidential system. *The Geopolitics*. Erişim adresi: <https://thegeopolitics.com/the-weakness-of-the-strongest-institution-south-koreas-presidential-system/>
- Horowitz, D. L. (1990). Comparing democratic systems. *Journal of Democracy*, 1(4), 73-79. Erişim adresi: <https://www.journalofdemocracy.org/articles/presidents-vs-parliaments/>
- Kim, J. (2018). South Korean democratization: A comparative empirical appraisal. T. Cheng ve Y. Chu (Ed.), *Routledge Handbook of democratization in East Asia* içinde (s. 53-68). Oxon & New York: Routledge.
- Lanzaro, J. (2014). Uruguay's social democratic experiment. *Current History*, 113(760), 76-81. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/45388175>
- Lee, S. (2007). Democratic transition and the consolidation of democracy in South Korea. *Taiwan Journal of Democracy*, 3(1), 99-125. <https://doi.org/10.29654/TJD.200707.0005>
- Lehoucq, F. E. (1996). The institutional foundations of democratic cooperation in Costa Rica. *Journal of Latin American Studies*, 28(2), 329-355. <https://doi.org/10.1017/S0022216X00013031>
- Lincoln, J. K. ve Lauderdale, P. (1985). A new defense policy for Costa Rica: Constructing reality and the policy agenda. *Review of Policy Research*, 5(2), 220-229. <https://doi.org/10.1111/j.1541-1338.1985.tb00352.x>

- Linz, J. J. (1990). The perils of presidentialism. *Journal of Democracy*, 1(1), 51–69. Erişim adresi: <https://www.journalofdemocracy.org/articles/the-perils-of-presidentialism/>
- Linz, J. J. (1994). Presidential or parliamentary democracy: Does it make difference? J. J. Linz ve A. Valenzuela (Ed.), *The failure of presidential democracy* içinde (s. 3-83). Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Luna, J. P. (2021, 17 Şubat). Chile's fractured democratic consensus. *Carnegie Endowment for International Peace*. Erişim adresi: <https://carnegieendowment.org/2021/02/17/chile-s-fractured-democratic-consensus-pub-83784>
- Mainwaring, S. (1993). Presidentialism, multipartism, and democracy: The difficult combination. *Comparative Political Studies*, 26(2), 198–228. <https://doi.org/10.1177/0010414093026002003>
- Mainwaring, S. ve Shugart, M. S. (1997). Juan Linz, presidentialism, and democracy: A critical appraisal. *Comparative Politics*, 29(4), 449. <https://doi.org/10.2307/422014>
- Mella-Polanca, M. (2019). Chile's political party system. A. Farazmand (ed.), *Global encyclopedia of public administration, public policy, and governance* içinde (s. 1-9). New York City: Springer International Publishing.
- Merkel, W. (2004). Embedded and defective democracies. *Democratization*, 11(5), 33–58. <https://doi.org/10.1080/13510340412331304598>
- Nilsson-Wright, J. (2022). *Contested politics in South Korea*. Chatham House. Erişim adresi: <https://www.chathamhouse.org/2022/07/contested-politics-south-korea>
- Nolte, D. (2022). Chile's constitutional reform process rebooted. *GIGA Focus* (4), 1-11. Erişim adresi: <https://www.giga-hamburg.de/en/publications/giga-focus/chile-s-constitutional-reform-process-rebooted>
- O'Donnell, G. A. (1994). Delegative democracy. *Journal of Democracy*, 5(1), 55–69. <https://www.journalofdemocracy.org/articles/delegative-democracy/>
- Oh, J. S. (2012). Strong state and strong civil society in contemporary South Korea. *Asian Survey*, 52(3), 528–549. <https://doi.org/10.1525/as.2012.52.3.528>
- Özbudun, E. (2015). Başkanlık sistemi ve Türkiye. *Liberal Perspektif Analiz*, 1. Erişim adresi: https://oad.org.tr/wp-content/uploads/2021/06/Analyses_2090_201992414137200Liberal-Perspektif-Analiz-Sayi-1-Baskanlik-Sistemi-ve-Turkiye-Ergun-Ozbudun-Kopya.pdf
- Pak, J. ve Park, P. (2019). *Liberal democracy in South Korea*. Brookings. Erişim adresi: <https://www.brookings.edu/articles/liberal-democracy-in-south-korea/>
- Pettiford, L. (1999). Simply a matter of luck?: Why Costa Rica remains a democracy. *Democratization*, 6(1), 87–104. <https://doi.org/10.1080/13510349908403598>
- Ravecca, P. (2020). Dictatorship, transition, and the forging of political science in Uruguay. *Science in Context*, 33(2), 171–193. <https://doi.org/10.1017/S026988972000023X>

- Sartori, G. (1994). *Comparative constitutional engineering*. Londra: Palgrave Macmillan UK.
- Sehnbruch, K. (2020). Chile's latest steps towards true democracy are a beacon for the world. *The Guardian*. Erişim adresi: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/oct/28/chile-democracy-pinochet-constitution>
- Silva, P. (2002). Searching for civilian supremacy: The concertacion governments and the military in Chile. *Bulletin of Latin American Research*, 21(3), 375–395. <https://doi.org/10.1111/1470-9856.00049>
- Somma, N. M. (2022). Chilean democracy, past and present. *Latin American Research Review*, 57(2), 490–503. <https://doi.org/10.1017/lar.2022.33>
- Steinberg, D. I. ve Shin, M. (2005). *From entourage to ideology?: Tensions in South Korean political parties in transition*. East-West Center. Erişim adresi: <https://www.eastwestcenter.org/publications/entourage-ideology-tensions-south-korean-political-parties-transition>
- Stepan, A. ve Skach, C. (1993). Constitutional frameworks and democratic consolidation: parliamentarism versus presidentialism. *World Politics*, 46(1), 1–22. <https://doi.org/10.2307/2950664>
- Stuenkel, O. (2021). More polarized than ever, presidential election in Chile marks new political era. *Carnegie Endowment for International Peace*. Erişim adresi: <https://carnegieendowment.org/2021/11/22/more-polarized-than-ever-presidential-election-in-chile-marks-new-political-era-pub-85839>.
- Wilson, B. M. (1998). *Costa Rica: Politics, economics, and democracy*. Colorado: Lynne Rienner Publishers.

Extended Abstract

Purpose

In the literature on government systems, it has been observed that crises can arise from the institutional structure of the presidential system, with the American presidential system being an exception. This study examines and compares the presidential systems of South Korea, Costa Rica, Chile, and Uruguay, which are classified as liberal democracies, with the US presidential system. The aim is to explore whether different presidential systems can serve as alternatives to the American presidential system.

Design and Methodology

This study is a review article, which involves evaluating and discussing the results of previously published research on a particular subject. The research design is based on a comprehensive literature review and comparative analysis.

The primary data source for this study is the 2024 democracy report from the V-Dem Institute, which provides the most comprehensive and detailed democracy indexes globally. Additional sources include academic articles, books, and reports that discuss the political systems and democratic processes of the countries under study: South Korea, Costa Rica, Chile, Uruguay, and the United States.

The countries selected for this study—South Korea, Costa Rica, Chile, and Uruguay—are identified as liberal democracies governed by presidential systems according to the V-Dem report. The United States is included as a benchmark for comparison due to its well-known presidential system.

The study evaluates the selected countries based on several features:

- 1- Party Structures: This includes the organization, number, and strength of political parties.
- 2- Party Ideologies: The political spectrum, core ideologies, and policy orientations of the major parties.
- 3- Party Discipline: The extent to which party members adhere to party policies and leadership directives.
- 4- Parliamentary Structures: The structure of the legislative bodies, including whether they are unicameral or bicameral, and their powers and functions.

The study involves a comparative analysis of the selected countries with the US presidential system. The comparison focuses on:

- 1- Federal vs. Unitary Structures: Examining the impact of federalism in the US compared to the unitary systems in South Korea, Costa Rica, Chile, and Uruguay.
- 2- Legislative Structures: Comparing unicameral and bicameral systems and their effectiveness in governance.
- 3- Historical Processes: Analysing the unique historical contexts and democratization processes of each country.

Findings

The four countries studied—South Korea, Costa Rica, Chile, and Uruguay—do not exactly imitate the US presidential system, despite being classified as liberal democracies governed by presidential systems. None of these four countries have a federal state structure, which in the US is believed to help curb the power of the central government. The legislatures of South Korea and Costa Rica are unicameral, unlike the bicameral system in the United States.

The claim that the American presidential system is exceptional is less compelling when considering the democratic success of these four countries. Their success challenges the notion that the US system is uniquely effective. Each country's success in democratization is attributed to its unique historical processes rather than solely the design of its government system.

The research identifies sociocultural factors as key contributors to the democratic success of these countries. These factors include moderate party ideologies, openness to negotiation in inter-party relations, a strong civil society and balanced income distribution

Overall, the research highlights that the success of liberal democracies with presidential systems is more closely related to sociocultural factors and historical context than to the specific institutional design of their government systems. The claim that the American presidential system is exceptional is less compelling when considering the democratic success of these four countries. The success of these countries suggests that the design of their government systems is less critical than the sociocultural context in which these systems operate. Their success challenges the notion that the US system is uniquely effective.

Research Limitations

The study is limited to only four countries (South Korea, Costa Rica, Chile, and Uruguay) in comparison with the United States. This small sample size may not capture the full range of variation in presidential systems globally. The study may not fully account for the long-term stability and performance of these political systems. Short-term success does not necessarily predict long-term viability.

The study relies on the 2024 democracy report from the V-Dem Institute. Any limitations or biases in this report could affect the study's conclusions. Additionally, the use of a single source for democracy indexes might not provide a comprehensive view. The study is based on data up to 2024. Political systems and democratic processes are dynamic, and changes occurring after this period are not accounted for, which may affect the long-term validity of the findings.

Implications (Theoretical, Practical and Social)

The research challenges the notion that the design of the governmental system, such as the presidential system, is the sole determinant of democratic success. It suggests a reevaluation of the factors contributing to successful democratization, emphasizing sociocultural factors over institutional design.

The findings highlight the complexity of democratization processes, indicating that success is influenced by a combination of historical, cultural, and socio-political factors. This complexity prompts scholars to adopt more nuanced theoretical frameworks when analysing democratization. The emphasis on sociocultural factors suggests a shift in focus from purely institutional analyses to a more comprehensive approach that incorporates cultural and social dynamics in studies of democracy and governance.

Policymakers can draw insights from the research when designing and implementing democratic reforms. Emphasizing factors such as promoting moderate party ideologies, fostering inter-party negotiation, strengthening civil society, and addressing income inequality could enhance democratization efforts.

Recognizing the influence of unique historical processes and sociocultural contexts on democratization, policymakers may adopt tailored approaches rather than applying one-size-fits-all solutions. This could involve adapting democratic reforms to suit specific national circumstances. Efforts to promote sociocultural factors conducive to democracy, such as enhancing political moderation, encouraging civil society participation, and addressing income disparities, could be integrated into governance strategies to bolster democratic resilience.

Originality/Value

Through comparative analysis, the study contributes to a deeper understanding of the strengths and weaknesses of different democratic systems. By comparing the experiences of various countries, it enables scholars and policymakers to identify best practices and lessons learned that can inform future democratization efforts.

The study challenges the conventional wisdom that attributes democratic success solely to specific governmental systems, such as the American presidential system. Instead, it underscores the significance of sociocultural factors in shaping democratic outcomes, providing a more nuanced understanding of democratization processes.

Araştırmacı Katkısı: Zeynel Abidin KILINÇ (%50), Abdullah Sait ÖZCAN (%50).